

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

MIĘDZYNARODOWY ROK STATYSTYKI 2013
KONFERENCJA NAUKOWA
STATYSTYKA — WIEDZA — ROZWÓJ

**Aneta PŁATEK, Elżbieta SZEFLER, Katarzyna WALKOWSKA,
Izabella ZAGOŹDZIŃSKA**

Działalność polskich przedsiębiorstw w dobie globalizacji¹

Wraz z postępującą na świecie integracją gospodarczą rośnie również stopień powiązań przedsiębiorstw polskich z zagranicą. Coraz częściej prowadzą one działalność nie tylko w kraju, ale też wchodzą na rynki europejski i światowy. Ekspansja ta może przybierać różne formy, od eksportu produkowanych wyrobów i usług czy zlecania w formie podwykonawstwa części własnej działalności przedsiębiorstwom w innych krajach po zakładanie spółek, zakładów lub oddziałów przedsiębiorstw za granicą albo kupowanie udziałów w już istniejących podmiotach zagranicznych. Powiązanie naszej gospodarki z gospodarką międzynarodową odbywa się także dzięki działalności na coraz większą skalę w Polsce inwestorów z innych krajów, nabywających udziały w istniejących już przedsiębiorstwach lub też zakładających nowe podmioty (tzw. *greenfields*). Międzynarodowe powiązania przedsiębiorstw mogą się przy tym odnosić do

¹ Opracowanie jest pierwszą częścią referatu wygłoszonego na konferencji naukowej *Statystyka — Wiedza — Rozwój*, która odbyła się w Łodzi 17 i 18 października 2013 r., druga część ukaze się w następnym numerze „Wiadomości Statystycznych”.

pojedynczych, niezależnych przedsiębiorstw, jak i do jednostek wchodzących w skład międzynarodowych grup przedsiębiorstw.

Podjęmowana przez przedsiębiorstwa działalność w ścisłym powiązaniu z gospodarką międzynarodową może mieć wielorakie cele. Pozwala ona m.in. na poszerzenie rynków zbytu własnych produktów, zwiększenie posiadanych mocy produkcyjnych, dostęp do nowych źródeł surowców, tańszej siły roboczej albo też nabycie praw do znaków handlowych funkcjonujących już w innym kraju czy wprowadzonych tam nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań. Takie działania są zwykle postrzegane jako szansa rozwoju przedsiębiorstw, choć również niosą za sobą ryzyko związane z prowadzeniem działalności za granicą, zarówno ze względu na istniejącą tam sytuację gospodarczą jak i polityczną.

Wzrost powiązań międzynarodowych wpływa także na sytuację poszczególnych krajów — stają się bardziej wrażliwe na zmiany sytuacji ekonomicznej na rynku światowym. Może to spowodować napływ nowych technologii i innowacji, tworzenie miejsc pracy, rozwój różnych gałęzi produkcji czy też usług, ale skutkiem może być też przenoszenie działalności do tańszych lokalizacji, co pociąga za sobą likwidację miejsc pracy i utratę wpływów z podatków. Wzrasta również zależność przedsiębiorstw krajowych od decyzji ich zagranicznych właścicieli, niekoniecznie wynikających z sytuacji ekonomicznej naszego kraju czy też danego przedsiębiorstwa.

Celem artykułu jest prezentacja wybranych aspektów powiązań polskich przedsiębiorstw z gospodarką światową, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki europejskiej, w tym ich miejsca w globalnej gospodarce. W opracowaniu wykorzystano dane uzyskane z badań statystycznych prowadzonych przez GUS, dotyczące przedsiębiorstw działających jako podmioty niezależne oraz prowadzących działalność w ramach grup, w tym grup międzynarodowych.

STATYSTYCZNA OBSERWACJA GLOBALIZACJI

Działania Unii Europejskiej i OECD

Rosnący szybko wpływ międzynarodowych powiązań przedsiębiorstw na stan i rozwój gospodarki kraju macierzystego, a także wiążące się z tym ewentualne zagrożenia powodują, że różne aspekty globalizacji są obiektem zainteresowania zarówno polityków gospodarczych, jak i naukowców oraz samych przedsiębiorców. Podstawą do takich analiz są dane gromadzone przez oficjalną statystykę. Odpowiednie analizy prowadzone są również w skali międzynarodowej, służą one porównaniom między krajami i między wielonarodowymi obszarami polityczno-gospodarczymi.

Historycznie rzecz ujmując, służby statystyczne podejmowały badania aspektów globalizacji w różnych okresach i według rozmaitej metodologii, w zależno-

ści od skali zjawiska i potrzeb użytkowników. Wraz z rozwojem globalizacji i jej coraz większym wpływem na gospodarkę poszczególnych krajów, podstawowym problemem stało się jednak opracowanie takich zasad obserwacji tego procesu, aby dane gromadzone i publikowane według krajów były porównywalne. Zharmonizowanie metodologii badań pozwoliło na wykonywanie wiarygodnych analiz na poziomie międzynarodowym. Głównymi inicjatorami tych prac były Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i Eurostat, przy czym część z nich prowadzona była przez te dwa ośrodki w ścisłej współpracy.

W pierwszej fazie prace dotyczyły m.in. obserwacji procesów podejmowania przez przedsiębiorców działalności gospodarczej w różnych krajach. Efektem tych prac było wdrożenie w 2007 r. rozporządzenia nr 716/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z 20 czerwca 2007 r. w sprawie statystyki wspólnotowej dotyczącej struktury i działalności zagranicznych podmiotów zależnych (tzw. *Inward i Outward FATS — Foreign Affiliates Statistics*). W drugim etapie prowadzone wspólnie przez OECD i Eurostat prace koncentrowały się na stworzeniu wspólnej zharmonizowanej metodologii badań grup przedsiębiorstw, w tym międzynarodowych. Wraz z rozwojem globalizacji prace prowadzone przez OECD i Eurostat obejmują nowe tematy, a celem ich jest uzyskanie nowych metod pomiaru coraz lepiej i pełniej opisujących działalność przedsiębiorstw międzynarodowych i międzynarodową działalność przedsiębiorstw.

Podejmowane w ostatnich latach przez Eurostat prace są ukierunkowane m.in. na bardziej intensywną obserwację globalizacji w Europejskim Systemie Statystycznym: skali, kierunków i wyników. Zapowiada to np. dokument *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the production method of EU statistics: a vision for the next decade* (Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie metod produkcji statystyki EU: wizja na następną dekadę) opublikowany w Brukseli w 2009 r., w którym badania globalizacji zaliczono do nowych tematów, niezbędnych do uwzględnienia przez statystykę. Zwiększenie zakresu dostępnych, zharmonizowanych danych jest jednym z celów przyjętego 16 grudnia 2008 r. Programu MEETS (*Decision No. 1297/2008/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on a Programme for the Modernisation of European Enterprise and Trade Statistics*; *Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady dotycząca Programu Modernizacji Europejskiej Statystyki Przedsiębiorstw i Handlu*), realizowanego w latach 2009—2013. Na Program ten składało się szereg projektów, których zadaniem było opracowanie bardziej nowoczesnych i efektywnych metod tworzenia statystyki sektora przedsiębiorstw oraz handlu zagranicznego, a także objęcie przez statystykę nowych tematów, do których zaliczono badania globalizacji gospodarczej. Prowadzone prace obejmują m.in. rozwój statystyki dotyczącej międzynarodowych grup przedsiębiorstw na podstawie europejskiego rejestru tych grup (*EuroGroup Register*).

W pracach prowadzonych nad pomiarem zjawisk związanych z globalizacją, OECD zaproponowało zestaw wskaźników globalizacji, odnoszących się do różnych jej aspektów. Ich efekty przedstawiono m.in. w podręczniku *OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators*², omawiającym niektóre wskaźniki, a także w publikacji *OECD Economic Globalisation Indicators*³, zawierającej już zebrane dane. Utworzona została także baza danych AMNE (*Activity of Multinational Enterprises*), w której gromadzone są zagregowane informacje o przedsiębiorstwach wielonarodowych, działających w krajach należących do OECD.

Globalizacja w badaniach prowadzonych przez GUS

Statystyka polska nie tylko śledzi kierunki prac prowadzonych na forum międzynarodowym, ale również aktywnie w nich uczestniczy zarówno poprzez udział w dyskusjach w odpowiednich grupach roboczych Unii Europejskiej (UE) i OECD, jak i modyfikację badań prowadzonych wcześniej na poziomie kraju lub podejmowanie nowych badań. Pozwala to na coraz pełniejszą obserwację uczestnictwa przedsiębiorstw polskich w globalizacji, także w porównaniu z tendencjami odnotowywanymi w innych krajach.

W GUS prowadzone są obecnie badania, w których poruszana jest tematyka międzynarodowych powiązań przedsiębiorstw działających w Polsce. Były one wdrażane stopniowo wraz z rozwojem zjawisk globalizacji w otoczeniu gospodarczym. Do najstarszych można zaliczyć badania dotyczące międzynarodowej wymiany handlowej, stosunków gospodarczych z zagranicą, a także eksportu i importu ujętych w kwartalnym *Sprawozdaniu o przychodach, kosztach i wyniku finansowym oraz o nakładach na środki trwałe*. Tego aspektu międzynarodowej działalności polskich przedsiębiorstw nie omówiono w artykule. Skoncentrowano się w nim na prezentacji wyników tych badań, które informują o działalności przedsiębiorstw niefinansowych⁴ w wymiarze międzynarodowym, prowadzonej na podstawie powiązań prawnych lub kapitałowych. Zaliczono do nich trzy badania: *Podmioty z kapitałem zagranicznym*, *Działalność podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą* oraz *Grupy przedsiębiorstw*.

Pierwsze z tych badań — *Podmioty z kapitałem zagranicznym* — wdrożono z chwilą podejmowania w Polsce na coraz większą skalę działalności przez inwestorów zagranicznych. Po raz pierwszy zostało ono przeprowadzone za

² Opublikowanym w 2005 r. w Paryżu.

³ Opublikowanej w 2010 r. w Paryżu.

⁴ Dane nie uwzględniają podmiotów prowadzących działalność finansową, tj. bankową, maklerską, ubezpieczeniową, towarzystw inwestycyjnych i emerytalnych, a także szkół wyższych, gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej, organizacji członkowskich, instytucji kultury posiadających osobowość prawną oraz sekcji O, T, U.

1993 r. Sprawozdanie to obejmuje podmioty niefinansowe z udziałem kapitału zagranicznego, prowadzące działalność gospodarczą w Polsce w danym roku. Zbierane są w nim informacje dotyczące m.in. wartości zagranicznych wkładów pieniężnych i niepieniężnych zadeklarowanych w dniu rejestracji spółki, wielkości kapitału podstawowego (zakładowego) w podziale na krajowy, zagraniczny i rozproszony, kraju pochodzenia kapitału zagranicznego, wartości eksportu i importu, wyników finansowych (przychody, koszty, wynik finansowy brutto, netto), nakładów na pozyskanie aktywów trwałych, liczby pracujących. Dane te dostarczają informacji na temat podmiotów, w których zaangażowany był kapitał zagraniczny, w tym według klas wielkości podmiotów, rodzajów prowadzonej działalności, lokalizacji, stopnia zaangażowania kapitału i kraju jego pochodzenia. Wyniki tego badania są podawane m.in. w publikacji *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*.

Początkowo badanie to było prowadzone na podstawie opracowanej w GUS metodologii i w zakresie wyników wymaganych przez krajowych użytkowników. Z chwilą wejścia w życie europejskiego prawa dotyczącego zharmonizowanych zasad zbierania danych z tego zakresu w krajach członkowskich, badanie dostosowano do wymogów zawartych w części dotyczącej tzw. *Inward FATS* wspomnianego rozporządzenia nr 716/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej. Stanowi też ono podstawę do przygotowania przekazywanych do Eurostatu danych wymaganych prawem europejskim.

Kolejne badanie dotyczące działalności przedsiębiorstw w wymiarze międzynarodowym to prowadzone w GUS roczne badanie *Działalność podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą*, pokazujące zaangażowanie polskich przedsiębiorstw w działalność poza granicami kraju. Przeprowadzono je po raz pierwszy za rok 2008, z uwzględnieniem opracowanej przez Eurostat metodologii wdrożonej do stosowania jako obowiązującej wszystkie kraje członkowskie Unii. Obserwacją objęto podmioty niefinansowe prowadzące działalność gospodarczą, które mają za granicą udziały, oddziały lub zakłady. W badaniu tym zbierane są informacje m.in. o liczbie podmiotów posiadających udziały za granicą, liczbie jednostek za granicą, w których podmioty krajowe posiadają udziały, rodzaju działalności podmiotów zagranicznych, liczbie osób w nich pracujących, przychodach ze sprzedaży produktów, eksporcie i imporcie, a także o nakładach na rzeczowe aktywa trwałe ponoszonych przez podmioty zagraniczne. Wyniki tego badania są publikowane w wydawanym co roku opracowaniu *Działalność podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą*, prezentującym m.in. skalę tego zjawiska, kraje, w których podejmowana jest działalność przez przedsiębiorstwa polskie, a także wybierany rodzaj działalności i osiągane wyniki. Są też one wykorzystywane do przygotowania danych na potrzeby UE, zgodnie z wymogami prawa europejskiego zapisanymi w rozporządzeniu nr 716/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej w części odnoszącej się do tzw. *Outward FATS*.

GUS wdrożył również kolejne badanie związane z obserwacją procesów globalizacji, tj. *Grupy przedsiębiorstw*⁵, dostarczające m.in. danych o krajowych i ponadnarodowych powiązaniach przedsiębiorstw. Są w nim identyfikowane powiązania pomiędzy jednostkami wchodzącymi w skład grupy, jak również charakter tych powiązań, wielkość i struktura kapitału jakim dysponuje grupa, a także kraj pochodzenia kapitału jednostki dominującej oraz rodzaj działalności grupy, liczba pracujących, przychody, koszty i wyniki finansowe. Wyniki tego badania są prezentowane w publikacji *Grupy przedsiębiorstw w Polsce*. Wykorzystywane są one również do aktualizacji danych dotyczących powiązań przedsiębiorstw w grupy, które muszą być gromadzone do celów statystycznych przez krajowe rejestry zgodnie z wymogami *rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 177/2008 z 20 lutego 2008 r. ustanawiającego wspólne ramy dla rejestrów przedsiębiorstw do celów statystycznych i uchylającego rozporządzenie Rady (EWG) nr 2186/93*.

*DZIAŁALNOŚĆ PODMIOTÓW Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO W POLSCE*⁶

Podstawowe dane o zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym

W ślad za wprowadzanymi zmianami w polskim prawie gospodarczym od końca lat 80. ub. wieku szybko rosło zainteresowanie inwestorów zagranicznych podejmowaniem działalności gospodarczej w naszym kraju. Przeprowadzone przez GUS po raz pierwszy badanie skali i źródeł napływu kapitału zagranicznego wskazywało, że w 1993 r. jego wartość przekroczyła 3,5 mld zł, a liczba podmiotów, w których był on ulokowany, wyniosła blisko 8 tys. W kolejnych latach zbiorowość ta systematycznie powiększała się i do 2011 r. wzrosła trzy-

⁵ Grupę przedsiębiorstw tworzą przedsiębiorstwa samodzielne pod względem prawnym, jednak wzajemnie od siebie zależne gospodarczo ze względu na istniejące między nimi powiązania w zakresie kontroli i/lub własności. W ramach grupy wyodrębnia się powiązania pomiędzy jednostką dominującą i jednostkami zależnymi. Grupa przedsiębiorstw może powstać zarówno w wyniku ukształtowania się określonych stosunków prawnych, jak i w wyniku wywierania przez jedno przedsiębiorstwo decydującego wpływu na działalność innego, w tym na skutek zawarcia umowy. Oprócz związków kapitałowych, za kryterium istnienia grupy można przyjąć istnienie wspólnego ośrodka podejmowania decyzji ekonomicznych wyznaczających strategię działania. Wyróżnia się następujące typy grup przedsiębiorstw: krajowa (składająca się wyłącznie z przedsiębiorstw, zarówno jednostek dominujących jak i zależnych, mających siedzibę na terenie tego samego kraju); międzynarodowa/wielonarodowa (składająca się z co najmniej dwóch przedsiębiorstw mających siedziby w różnych krajach); okrojona/niepełna (część grupy międzynarodowej zlokalizowana w tym samym kraju, znajdująca się pod kontrolą kapitału zagranicznego lub pod kontrolą kapitału krajowego).

⁶ Opracowanie na podstawie wyników badań GUS podanych w publikacjach: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym...* (z lat 2010, 2011 i 2012) i *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych...* (z lat 2010, 2011 i 2013).

krotnie (do prawie 25 tys. podmiotów), a ulokowany w nich kapitał zagraniczny wzrósł do 164,6 mld zł.

Na wielkość i strukturę zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym wpływa grupa przedsiębiorstw wchodzących w kolejnych latach na rynek. Powstają one głównie jako całkowicie nowe jednostki, w mniejszej zaś części w drodze przekształceń przedsiębiorstw funkcjonujących już wcześniej na rynku. W 2011 r. liczba tych pierwszych wyniosła 1239, a podejmowały one najczęściej działalność handlową (384 jednostki), przemysłową (268, w tym 169 w przetwórstwie przemysłowym), z zakresu obsługi rynku nieruchomości (108) i budownictwa (102). W porównaniu z ubiegłymi latami rośnie zainteresowanie podejmowaniem działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej w zakresie informacji i komunikacji oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę.

W przedsiębiorstwach różny jest udział kapitału zagranicznego w łącznej wartości zaangażowanego w nich kapitału. W całej zbiorowości dominują podmioty należące w całości do inwestorów zagranicznych, przy czym ich odsetek zwiększał się znacząco w kolejnych latach do 68,0% w roku 2011. Kapitał ulokowany w tej grupie podmiotów stanowił 79,3% kapitału zagranicznego ogółem i 67,2% kapitału podstawowego wniesionego do wszystkich jednostek tej zbiorowości, wobec odpowiednio 49,8% i 37,9% na początku omawianego okresu. W kolejnych latach zmniejszał się udział grupy przedsiębiorstw, w których zaangażowany był zarówno kapitał zagraniczny, jak i krajowy, ale przeważał ten pierwszy. W 2011 r. podmioty tej grupy stanowiły 16,8% wobec 28,3% na początku omawianego okresu, wniesiony do nich kapitał zagraniczny 18,1% kapi-

tału zagranicznego ogółem (42,0%), a podstawowy — 20,3% (40,8%). Warto też zauważyć, że wśród wszystkich podmiotów z przewagą kapitału zagranicznego (także z jego 100% udziałem) dominowały takie, w których przeważający odsetek kapitału należał do jednego tylko udziałowca (87% wszystkich podmiotów z przewagą kapitału zagranicznego i 89% wniesionego do nich kapitału). W konsekwencji podmioty z kapitałem mieszanym, w którym przeważał kapitał polski, stanowiły tylko niewielki procent wszystkich podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego (15,2%), przy czym dysponowały one 12,5% kapitału podstawowego i zaledwie 2,6% kapitału zagranicznego.

Ze względu na ocenę stopnia powiązania podmiotów z kapitałem zagranicznym z gospodarką międzynarodową istotne jest wyróżnienie w omawianej zbiorowości jednostek niezależnych oraz tych, które należą do grup. Wyniki prowadzonych badań wskazują, że liczba tych drugich szybko się zwiększała i w 2011 r. stanowiły one 41,1% omawianej zbiorowości, przy czym wniesiony do nich kapitał zagraniczny osiągnął 91,9% kapitału ulokowanego w Polsce przez inwestorów z innych krajów.

Analizując strukturę zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym w zakresie ich wielkości należy zauważyć, że różni się w istotny sposób od struktury całego sektora przedsiębiorstw, a nawet części tego sektora tworzonej przez same osoby prawne. W 2011 r. wśród podmiotów z kapitałem zagranicznym jednostki małe stanowiły 84,4%, mikro — 66,0%, średnie — 10,7%, a duże — 4,9%⁷, przy czym liczba tych ostatnich rosła w analizowanym okresie szybciej niż podmiotów pozostałych klas wielkości. Dane te wskazują, że na zbiorowość z kapitałem zagranicznym składa się relatywnie więcej jednostek średnich i dużych aniżeli w całym sektorze przedsiębiorstw. W tym ostatnim małe jednostki stanowiły 98,9% (wśród osób prawnych 88,4%), a same mikro — odpowiednio 95,9% i (68,3%), średnie — 0,9% (9,4%), a duże — 0,2% (2,2%).

Taka struktura zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym ma oczywisty wpływ na skalę i wyniki prowadzonej działalności, a w konsekwencji i na rolę, jaką podmioty te odgrywają w całej gospodarce. Istotny z tego punktu widzenia jest udział podmiotów tej grupy w ogólnej zbiorowości przedsiębiorstw aktywnych, w tym udział w łącznej wartości uzyskiwanych przez nie przychodów czy liczby osób pracujących. W Polsce w 2011 r. podmioty z kapitałem zagranicznym stanowiły nieznaczny odsetek — 1,4% (należących do osób prawnych 17,4%), ale znajduje w nich pracę 17,4% wszystkich pracujących (30,3% w grupie podmiotów należących do osób prawnych), a uzyskane przez nie przychody z całokształtu działalności osiągnęły 1/3 przychodów wszystkich przedsiębiorstw (41,3% przychodów uzyskanych przez osoby prawne). Na zna-

⁷ Przedsiębiorstwa mikro to podmioty o liczbie pracujących do 9 osób, małe — do 49 osób, średnie — od 10 do 249 osób, duże — 250 i więcej pracujących.

czący wpływ podmiotów z kapitałem zagranicznym na rozwój gospodarki polskiej wskazuje też skala prowadzonej przez nie działalności inwestycyjnej. W 2011 r. było to 45,7% nakładów inwestycyjnych w ogółem nakładów poniesionych przez wszystkie przedsiębiorstwa (52,7% samych osób prawnych) i 38,0% przeznaczonych na nowe środki trwałe (43,0% nakładów osób prawnych).

Podmioty z kapitałem zagranicznym według podstawowego rodzaju działalności

Inwestorzy zagraniczni w niejednakowym stopniu są zainteresowani prowadzeniem w Polsce działalności. Najwyższy odsetek kapitału zagranicznego trafia do przemysłu, w tym przetwórstwa przemysłowego (w 2011 r. odpowiednio 44,5% i 38,5% kapitału zagranicznego ogółem), przy czym wartość tego kapitału rośnie w ostatnich latach w tempie zbliżonym do tempa odnotowanego dla całej zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym. Obserwowany jednocześnie wolniejszy przyrost liczby podmiotów powoduje, że zmniejsza się udział jednostek przemysłowych w całej zbiorowości podmiotów z kapitałem zagranicznym. Zjawisko to, w większym nawet stopniu aniżeli w całym przemyśle, obserwuje się w przetwórstwie przemysłowym. Efektem tego w 2011 r. podmioty zajmujące się przetwórstwem stanowiły 20,1% wszystkich przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

Warto ponadto odnotować, że w całym przetwórstwie przemysłowym, najwyższy odsetek kapitału zagranicznego był zaangażowany w 2011 r. w jednostkach, których podstawowym rodzajem działalności była produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (14,5% kapitału ogółem zaangażowanego w przetwórstwie przemysłowym). Następne były: produkcja artykułów spożywczych (11,4%), produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (9,6%) oraz produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (9,3%). Ponadto powyżej 5% kapitału wniesionego do przetwórstwa przemysłowego ulokowano w podmiotach zajmujących się produkcją komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (6,3%), metali (6,2%), wyrobów z metali (5,8%), chemikaliów i wyrobów chemicznych (5,7%) oraz produkcją urządzeń elektrycznych (5,4%).

Niezwykle istotny z punktu widzenia inwestorów zagranicznych jest handel, chociaż jego znaczenie w ostatnich latach stopniowo maleje. W 2011 r. jednostki zajmujące się handlem stanowiły 28,0% całej omawianej grupy podmiotów, a wniesiony do nich kapitał — 21,1% kapitału zagranicznego ogółem.

Poza tym kapitał zagraniczny trafia w najwyższym — choć też malejącym — odsetku do podmiotów prowadzących działalność z zakresu informacji i komunikacji (w 2011 r. było to 8,9% kapitału ogółem, 4,5% wszystkich podmiotów) oraz do jednostek, których podstawowym rodzajem działalności jest obsługa rynku nieruchomości (w 2011 r. 7,1% kapitału ogółem, 9,5% zbiorowości).

Szybciej niż przeciętnie w całej zbiorowości zwiększa się zaangażowanie inwestorów zagranicznych w podmiotach prowadzących działalność z zakresu wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (w 2011 r. było ulokowane w nich 6,0% kapitału zagranicznego, przy rosnącej szybko liczbie jednostek). Ponadto najwięcej kapitału zagranicznego trafia do budownictwa (4,4% kapitału i 9,2% jednostek) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (odpowiednio 3,9% oraz 8,9%).

Struktura podmiotów z kapitałem zagranicznym według rodzaju prowadzonej działalności wpływa na ich udział w każdej z wyróżnianych dziedzin gospodarki. Do oceny tego udziału wykorzystano trzy wskaźniki: udział w ogólnej liczbie podmiotów, odsetek liczby pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących oraz odsetek przychodów z całokształtu działalności uzyskiwany w jednostkach z kapitałem zagranicznym w przychodach wszystkich podmiotów prowadzących dany rodzaj działalności.

Z punktu widzenia liczby podmiotów, odsetek jednostek z kapitałem zagranicznym w całym sektorze przedsiębiorstw jest nieznaczny, kształtując się na najwyższym poziomie w obsłudze rynku nieruchomości (5,9% w 2011 r.) oraz przemyśle (3,1% w całym przemyśle, a 2,8% w przetwórstwie przemysłowym). Dużo większą rolę odgrywają podmioty z kapitałem zagranicznym pod względem liczby pracujących i wartości uzyskanych przychodów. Najwyższy odsetek pracujących w przedsiębiorstwach, w których mają udziały inwestorzy zagraniczni odnotowano w 2011 r. w przetwórstwie przemysłowym (31,2%, w całym przemyśle — 27,3%) oraz informacji i komunikacji (31,1%). Nieznacznie niższy od przeciętnego dla całej zbiorowości był udział pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym prowadzących działalność w handlu oraz administrowaniu i działalności wspierającej (odpowiednio 16,4% i 15,4%). W działalności związanej z zakwaterowaniem i gastronomią, w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz transporcie i gospodarce magazynowej co dziesiąty pracujący był pracownikiem podmiotu, w którym mieli udziały inwestorzy zagraniczni.

Zaobserwowano też najwyższy — dominujący — udział grupy przedsiębiorstw z zakresu informacji i komunikacji w wartości przychodów uzyskanych z całokształtu działalności w całej sekcji (w 2011 r. 55,9%). W przetwórstwie przemysłowym odsetek ten wyniósł 46,0% (w całym przemyśle 39,6%). W pozostałych dziedzinach procent przychodów z całokształtu działalności uzyskiwanych w podmiotach z kapitałem zagranicznym kształtował się poniżej przeciętnego odsetka odnotowanego dla całego sektora przedsiębiorstw (w 2011 r. 33,1%). Najbardziej znaczący — powyżej 20% — był w handlu (29,4%), działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (27,7%) oraz w administrowaniu i działalności wspierającej (26,7%), a następnie w obsłudze rynku nieruchomości (24,6%) i w budownictwie (22,5%).

Rozmieszczenie podmiotów z kapitałem zagranicznym według województw

Analiza danych obrazujących terytorialne rozmieszczenie podmiotów z kapitałem zagranicznym dostarcza informacji nie tylko na temat liczby i wielkości tego typu jednostek zlokalizowanych w poszczególnych województwach, ale również roli, jaką odgrywają w ich gospodarce.

Zgromadzone w badaniach dane wskazują na niejednolite zainteresowanie inwestorów zagranicznych podejmowaniem działalności w poszczególnych regionach Polski. Zdecydowanie większy odsetek kapitału kierowany jest do województw charakteryzujących się wyższym poziomem rozwoju gospodarczego. Do woj. mazowieckiego, w którym PKB na mieszkańca znacznie przewyższa odpowiedni wskaźnik dla kraju (w 2011 r. stanowił 163% średniej krajowej), trafiła prawie połowa kierowanego do Polski kapitału zagranicznego. Podmioty mające siedzibę w tym województwie są przy tym stosunkowo duże, w części

prowadzące działalność o zasięgu ogólnokrajowym. W 2011 r. dysponowały one przeciętnie kapitałem zagranicznym o wartości 8,4 mln zł wobec 6,6 mln zł średnio w całej zbiorowości. Charakterystyczne jest przy tym to, że zainteresowanie inwestorów zagranicznych podejmowaniem działalności w tym właśnie województwie systematycznie zwiększało się w kolejnych latach w tempie szybszym niż w innych województwach. W efekcie liczba tych jednostek stanowiła w 2011 r. 37,9% wobec 24,5% w 1999 r.

Również w przypadku województw dolnośląskiego, śląskiego i wielkopolskiego w 2011 r. PKB w przeliczeniu na mieszkańca kształtuje się powyżej średniej krajowej (od 4% do 13%). W 2011 r. w każdym z tych województw było po ok. 9% wniesionego do Polski kapitału zagranicznego, przy zbliżonym odsetku liczby tych podmiotów (8,9—9,5%). Powoduje to, że wartość kapitału zagranicznego przypadająca średnio na 1 podmiot jest zbliżona do przeciętnej wartości w całym kraju (6,3—6,6 mln zł). Warto przy tym zauważyć, że wartość kapitału zagranicznego wnoszonego do podmiotów mających siedzibę w woj. wielkopolskim rosła w kolejnych latach w tempie zbliżonym do przeciętnego tempa ogólnokrajowego, a w pozostałych dwóch województwach w tempie szybszym, szczególnie w woj. dolnośląskim.

Na drugim krańcu rankingu znajdują się najsłabiej rozwinięte wschodnie regiony Polski, do których napływa najmniej kapitału zagranicznego. Są to województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie i warmińsko-mazurskie, w których PKB na mieszkańca stanowił w 2011 r. od 67% do 72% średniej wartości dla całego kraju. W każdym z tych województw ma swoją siedzibę mniej niż 2% (od 1,3% do 1,6%) wszystkich podmiotów z kapitałem zagranicznym, a ich przyrost jest niższy (lub co najwyżej zbliżony) w porównaniu do przyrostu odnotowanego dla wszystkich podmiotów z kapitałem zagranicznym. W 2011 r. w każdym z tych województw ulokowano od 0,3% do 1,3% kapitału wniesionego do Polski przez inwestorów zagranicznych, przy czym przyrost kapitału zagranicznego w ostatnich latach był wolniejszy niż średnio w całym kraju. Ponadto charakterystyczne jest, że podmioty z kapitałem zagranicznym mające siedzibę na ich terenie są przeciętnie znacznie mniejsze aniżeli w czterech wcześniej omówionych województwach (w 2011 r. przypadało na nie średnio od 2,8 mln zł w woj. podlaskim do 5,2 mln zł w woj. podkarpackim).

Na rolę, jaką odgrywa kapitał zagraniczny w gospodarce poszczególnych województw wskazuje nie tylko jego wartość i liczba podmiotów, do których został wniesiony. Istotny jest też udział podmiotów tej grupy w ogólnej zbiorowości przedsiębiorstw aktywnych na danym terenie, w tym udział w łącznej wartości uzyskiwanych przez nie przychodów czy liczby osób w nich pracujących. Analiza danych wskazuje na najsilniejsze powiązanie z gospodarką międzynarodową podmiotów mających siedzibę w woj. mazowieckim. W 2011 r. podmioty z kapitałem zagranicznym stanowiły tam 3,2% całej zbiorowości przedsiębiorstw niefinansowych, liczba osób pracujących w nich osiągnęła

27,9% pracujących we wszystkich przedsiębiorstwach tego województwa. Uzyskane przez te podmioty przychody stanowiły 43,8% przychodów z całokształtu działalności wszystkich przedsiębiorstw.

Poza woj. mazowieckim najsilniej powiązana z gospodarką międzynarodową była gospodarka województw: wielkopolskiego (44,8% przychodów i 23,4% pracujących przedsiębiorstw niefinansowych), dolnośląskiego (odpowiednio 36,2% i 21,2%), lubuskiego (34,3% i 17,7%), śląskiego (32,5% i 14,8%) oraz zachodniopomorskiego (30,0% i 15,5%). Województwa wschodnie, do których napływa najmniej kapitału zagranicznego, stanowią obszar, gdzie w podmiotach z kapitałem zagranicznym pracuje najniższy odsetek wszystkich pracujących w przedsiębiorstwach danego województwa (w 2011 r. od 4,9% w woj. podlaskim do 10,0% w woj. podkarpackim) oraz gdzie podmioty te mają najniższy udział w przychodach z całokształtu działalności sektora przedsiębiorstw niefinansowych (od 9,9% w woj. podlaskim do 15,8% w woj. podkarpackim).

Kraje pochodzenia kapitału zagranicznego

O kierunkach powiązań polskiej gospodarki z gospodarką międzynarodową, jak również o sile tych powiązań mówią dane o kraju pochodzenia i wartości

kapitału wnoszonego do Polski przez inwestorów zagranicznych. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że głównym i stale rosnącym źródłem napływu kapitału są kraje członkowskie UE. Wartość wniesionego przez nie kapitału wzrosła bowiem z 2,6 mld zł w 1993 r. do 148,6 mld zł w 2011 r., na co miał także wpływ dokonujący się w tym okresie proces rozszerzenia Unii o nowe kraje członkowskie. W 2011 r. kapitał ten stanowił 90,3% całego zaangażowanego w Polsce kapitału zagranicznego wobec 72,5% w 1993 r. Główną rolę w tej grupie odgrywali inwestorzy z Holandii, Niemiec i Francji.

Udział kapitału holenderskiego w łącznej wartości zaangażowanego w Polsce kapitału zagranicznego rósł szybko do 2004 r. (od 8,3% do 29,9%). W następnych latach odnotowano spowolnienie jego napływu, chociaż ten kapitał nadal odgrywa największą rolę — w 2011 r. jego wartość wyniosła 36586,0 mln zł (co stanowiło 22,2% kapitału zagranicznego ogółem). Był on wniesiony do 2512 podmiotów.

Kapitał niemiecki stanowił największy odsetek kapitału zagranicznego w pierwszej fazie otwarcia rynku polskiego dla inwestorów zagranicznych — w 1993 r. inwestorzy niemieccy wniesli do 2943 podmiotów kapitał o wartości 813,1 mln zł (22,9% kapitału zagranicznego ogółem). W kolejnych latach zaangażowanie inwestorów niemieckich podlegało wahaniom, oscylując pomiędzy 21,4% w 1999 r. a 15,2% w 2004 r. W 2011 r. kapitał niemiecki był zaangażowany w 6217 jednostkach, a jego wartość wyniosła 28871,8 mln zł, co stanowiło 17,5% kapitału ogółem.

W najbardziej systematycznym tempie rosło zaangażowanie kapitału francuskiego. Jego wartość zwiększyła się w analizowanym okresie z 184,8 mln zł do 26061,2 mln zł (co stanowi 15,8% zaangażowanego w Polsce w 2011 r. kapitału zagranicznego ogółem). W 2011 r. był on ulokowany w 1345 jednostkach.

Dane te wskazują na jeszcze jedną różnicę między skalą działalności podejmowanej w Polsce przez inwestorów z każdego z tych trzech krajów — dużą koncentrację kapitału francuskiego (w 2011 r. na jeden podmiot przypadało przeciętnie 19,3 mln zł), nieco mniejszą holenderskiego (14,5 mln zł) i znaczne rozdrobnienie kapitału niemieckiego (4,6 mln zł).

Poza wymienionymi trzema krajami w największym stopniu wnosili do Polski kapitał inwestorzy z Luksemburga (w 2011 r. 7,5% kapitału zagranicznego ogółem), Hiszpanii (4,0%) oraz Cypru, Szwecji i Wielkiej Brytanii (z każdego kraju nieco powyżej 3% kapitału zagranicznego ogółem).

Powiązanie gospodarki polskiej z gospodarką krajów pozaeuropejskich jest znacznie mniejsze. Największą rolę odgrywa tu kapitał amerykański, ale jego udział w 2011 r. to 4280,0 mln zł, co stanowiło zaledwie 2,6% zaangażowanego w Polsce kapitału zagranicznego. Był on ulokowany w 797 podmiotach, co oznacza, że przeciętnie do każdego z nich trafiło 5,3 mln zł tego kapitału. Analiza danych z omawianego okresu wskazuje na stale zmniejszające się zaangażowanie kapitału amerykańskiego w naszym kraju — w 1993 r. stanowił on 16,4%

(był więc drugim po kapitale niemieckim). Odnotowany wzrost jego wartości do 2003 r. był wolniejszy od przeciętnego wzrostu kapitału zagranicznego, a w następnych latach jego wartość systematycznie zmniejszała się.

W Polsce zaangażowany jest również kapitał z Japonii i Korei Płd., ale zaangażowanie to jest nieznaczne (w 2011 r. po 1,2% łącznej wartości kapitału zagranicznego). Do 2011 r. Polska nie odczuła też istotnego wzrostu napływu kapitału chińskiego (w 2011 r. 0,09% wniesionego kapitału ogółem).

**mgr Aneta Platek, mgr Elżbieta Szeffler, mgr Katarzyna Walkowska,
mgr Izabella Zagoździńska — GUS**

SUMMARY

The study presents the role that Polish companies play in the international economic system, including the nature, size and directions of their participation in making the growing trend of globalization of the economy. On the basis of the Polish Central Statistical Office surveys were discussed the concentration of foreign capital in different areas of the Polish economy, including the country of

origin of the capital, as well as the activities of companies holding shares in companies headquartered abroad. Types of activities and countries that are particularly attractive to domestic entrepreneurs investing abroad were indicated. Also companies were characterized in terms of common ownership relationships between them, in particular their activities within the framework of international groups. Apart from the basic characteristics of each of these communities, some of the effects of their actions, including financial results were described.

РЕЗЮМЕ

В статье была изображена роль, польских предприятий в международной экономической системе, в том числе характер, размер и направления их участия в совершенствующейся в более широком масштабе экономической глобализации.

На основе статистических обследований ЦСУ обсуждается концентрация внешнего капитала в разных отраслях польской экономики, с учетом страны происхождения этого капитала, а также деятельность предприятий обладающих акциями зарубежных субъектов. Были указаны виды деятельности и страны, которые пользуются особым интересом внутренних предпринимателей, инвестирующих за рубежом. В статье характеризуются также предприятия с точки зрения выступающих между ними отношений собственности, в частности их деятельность в рамках международных групп. Кроме основной характеристики каждой из этих совокупностей, были представлены некоторые эффекты их деятельности, среди них получаемые финансовые результаты.